

Radovan Hendrych:

Některé výsledky revise československých jetelů.

V minulých třech letech jsem se zabýval revisí československých jetelů. Při práci jsem výhradně vycházel z herbářového materiálu, pocházejícího z 16 větších a 30 menších herbářů a dále z vlastních pozorování v terénu. Dříve než dojde k souhrnnému uveřejnění všech výsledků celé práce, považuji za vhodné, přednostně sdělit některé ze získaných výsledků.

***Trifolium repens* L. ssp. *orbelicum* (Vel.) Pawlowski (1949)**

Zapiski flor. z Tatr 9; Pawlowski Fl. Tatr 1: 549. — *T. orbelicum* Vel. (1890) in Sitzungsber. böhm. Gesell. f. Wiss. 1889/II: 33; Vel. Fl. Bulg. 140. — *T. r.* var. *orbelicum* (Vel.) Fritsch (1911) in Mitteil. Naturw. Ver. f. Steierm. 47 (1910): 197; Stojanov Blgar. detel. 57. — *T. r.* var. *ochranthum* Hayek (1927) Prodr. fl. balc. 1: 854 (ex. p. ?), non Maly. — *T. r.* var. *monticolum* Domin (1929) Přísp. veg. pom. Mal. Havr. 12. — *T. pallescens* Herm. (1936) in Fedde Repert. 39: 332, non 341 (!), nec Schreb.

Bylina s rozloženými lodyhami, avšak ne tak dlouhými jako u typického plemene*, slaběji kořenujícími nebo často vůbec nekořenujícími, takže nemají vzhled typických výběžkatých lodyh; jsou pokryté dlouho vytrvávajícími zbytky palistů. Květenství hustší a nahlučenější. Stopky květů včetně horních kratší než trubka kalicha nebo při délce 0,1–0,2 cm nejvýše stejně tak dlouhé. Trubka kalicha sotva 0,15–0,20 cm dlouhá, nejčastěji s 6–8 žilkami; horní zuby kalicha podstatně delší než trubka, dolní $\pm$ zdělí trubky. Koruna 2–2½krát delší než kalich. — Kvete: červenec–srpen.

Stanoviště: Na štěrcích a na skalách ve vysokohorských polohách.

Areal: Zatím známý z Bulharska z pohoří Stará planina, Vitoša, Rila, Pirin a Ali-Botuš. Z Jugoslaviie ze Srbska, Macedonie a snad roste též v Bosně a Hercegovině. V SSSR roste v Zakarpatské Ukrajině, jak jsem zjistil v Travlově materiálu z vrchu Bliznica. Zdá se mi velmi pravděpodobné, že se vyskytuje i v Rumunsku.

Naleziště: Belan. Tatry: vrch Hlupý, 1800 m n. m. (J. Dostál); Muráň; Malý Havran, 1500–1800 m n. m.; Rendy (K. Domin); Ždiarská Vidla, 1900 m n. m. (P. Sillinger). — Vys. Tatry: Malá Studená dol. (F. Nábělek). — Malá Fatra: Kriváň (S. Trapl).

Pawlowski (1949) uvádí toto plemeno z Belanských Tater (Nový, 1650–1800 m n. m.; Široký žleb pod Havranem, 1650 m a Havran, 1970 m n. m.) a z Malé Fatry (Rozsutec, 1400 m n. m.).

***T. hybridum* L. f. *minus* f. n.,**

Planta 3–5 cm alta, foliolis parvis, solum aliquot mm longis; inflorentiis paucifloris parvisque, floribus minutissimus.

* Typické plemeno [*T. repens* L. ssp. *repens*. — *T. r.* ssp. *typicum* (Aesch. u. Gr.) Pawlowski (1949) Zapisky flor. z Tatr 9. — *T. r.* var. *typicum* Aesch. u. Gr. (1910) Synop. VI./2: 498] se naopak vyznačuje: Dlouhými lodyhami, v uzlinách kořenujícími a často dlouze plazivými; stopky horních květů zpravidla delší, zřídka zdělí trubky kalicha a často delší než kalich; trubka kalicha 0,2–0,3 cm dlouhá, 10žilná; horní zuby kalicha $\pm$ rovné, zdělí trubky, dolní zuby kratší; koruna 1½–2krát delší než kalich.

Habitat: Ditione Horažďovice, prope pagum Rábí, in pascuis, circa 460—480 m s. m. (J. Moravec et J. Holub).

***T. badium* Schreb. in Sturm**

V herbářovém materiálu jsem našel položku prokazatelně *T. badium*, na jejíž schedě je uvedeno: „Montes Krkonoše: in decliv. occid. montis Rýchorý, alt. 600 m s. m., solo granitico, 21. VI. 34. — leg. J. Dostál et F. A. Novák“. K položce byl přiložen lístek s označením „*T. badium*?“, psaný jedním ze sběratelů. Dlouho jsem se domníval, že došlo k záměně sched. Při studiu herbářů v Národním museu v Praze jsem našel v herbáři V. Cypersse z Harty položku *T. badium* se stručným označením „Sudet.“. Jméno sběratele ani nic bližšího uvedeno nebylo; lze však soudit, že jde o sběr přímo V. Cypersse. Podle uložení bylo zřejmé, že majitel herbáře považoval tuto položku za *T. spadiceum*. Obě položky ukazují, že v prostoru Krkonoš *T. badium* roste nebo rostlo. Zda obě položky pocházejí z jednoho místa nemůžeme říci. Je nejpravděpodobnější, že v Krkonoších byl tento druh vysazen a dočasně zplaněl. Podobných případů je známo i z této oblasti více. Tak přímo v prostoru Rýchor bylo vysazeno *T. alpinum* L. a jako takové je tam sbírali v roce 1919 F. A. Novák a F. Schustler.

***T. patens* Schreb. in Sturm**

Tento druh nebyl dlouho z území republiky znám. Polívka, Domin a Podpěra (1928) ho také ještě neuvádějí. Teprve Soó (1930b) ve svých poznámkách k Polívkovu, Dominovu a Podpěrovu klíči ho uvádí od Bratislavy (p. 250). Dostál (1950, p. 748) *T. patens* připomíná z okolí Bratislavy (v. !), od Kamenína (n. v. !) a Kamenného Mostu (n. v. !).

Na Moravě sbíral *T. patens* H. Laus již v roce 1911 a v dalších letech u Hejčína. Laus ho však po celou dobu považoval za *T. campestre*. Přesto je i jinak zřejmé, že na uvedeném malezišti tento jetel upoutal Lausovu pozornost. Svědčí o tom sběry, které na zmíněném místě opakoval až do r. 1937 a také jeho poznámka na jedné ze sched, v níž píše: „U Olomouce roste pouze na loukách u Hejčína; jinde jsem tuto rostlinu nepozoroval.“ Přitom je zajímavé, že Laus znal však tento druh z roku 1918 z Bosny od Sarajeva, odkud ho zcela správně určoval.

Podobně i položky ostatních sběratelů tohoto druhu byly určovány buď jimi samotnými nebo revidujícími pracovníky jako *T. campestre*, *T. dubium* nebo jako *T. campestre* var. *pseudoprocumbens*.

Je velmi pravděpodobné, že tento druh je u nás mnohem častější než zatím mohu na základě prostudovaného materiálu uvést, ale je většinou přehlížen a špatně určován, považován za „obvyklé *T. campestre*“ a proto až na řidké výjimky nesbírán.

Zatím byl nalezen na těchto stanovištích: Na loukách, někdy až bažinatých, na trávnících, v zahradách, v příkopech, na náspech tratí, na hrázích a na rumištích.

Zjištěná naleziště:

Kraj Praha: Zlíchov u Prahy (1929 — J. Rohlena); u nádraží v Mělnické Vrutici (1943 — M. Protiva); u přístavu v Mělnice (1943 — J. Mikuláš); louky při Jizeře u Ml. Boleslavi (1950 — J. Holub). Kraj Č. Budějovice: U Šibeničního vršku u Mezimostí n. Než. (1941 — R. Kurka); u nádraží ve Veselí n. Luž. (1949 — R. Kurka). Kraj Ústí n. L.: Okresní silnice u Kravař (1936 — K. Preis). Kraj Pardubice: Na louce u Žižína, směrem k Černé za Bory (1932 — O. Horák); u Černé za Bory (1932 — O. Horák); v Pardubicích

mezi býv. Karanténou a závoďistém (1936 — J. H a d a ě); ve velkém množství na louce u Neratova na Bohdanečsku (1945 — V. H o r á k). Kraj Olomouc: Slatinné louky u Hejčína (1911, 1913, 1920, 1929, 1930, 1932, 1937 — H. L a u s; 1941 — J. O t r u b a); Olomouc (1926 — O. L e n e ě e k); Hrabůvka u Hranic (F. P e t r a k). Kraj Bratislava: Plavecký Štvrtok (1916 — A. D e g e n; 1921, 1928 — J. S c h e f f e r); Stupava u Bratislavy (1938 — V. K r i s t); Zohor u Bratislavy (R. P i c b a u e r; K. P t a ě o v s k ý).

Výskyt *T. patens* je u nás zčásti původní a zčásti druhotný. Za původní můžeme nesporně považovat jeho rozšíření na Slovensku. V Čechách je jeho výskyt zřejmě druhotný, i když se tu s ním setkáváme místy i na lokalitách, odpovídajících původním stanovištím. Domnívám se, že s jistou rezervou je v tomto směru třeba hodnotit výskyt *T. patens* na Moravě, kde není vyloučeno, že je původní.

***T. fragiferum* L. f. *rigidifolium* f. n.**

Planta caulibus brevioribus, repentibus, rigidis, usque fere lignescens; foliolis potius parvis, 0,5—1,0 cm longis et 0,4—0,7 cm latis, rigidis, margine subtiliter sed acute dentatis usque aculeato dentatis, dentibus rigidis; inflorescentiis 0,8—1,5 cm in diam., ad pedicellos rigidos insidentibus.

Habitat: Prope pagum Únětice haud procul urbem Pragae, solo glaucoso, circa 305—322 m s. m. (V. J i r á s e k).

***T. pannonicum* Jacq.**

Z prostoru Bílých Karpat jsem viděl exempláře, které se svým habitem, ale i detaily shodují s typickým *T. pannonicum*. Šlo o materiál, který byl sebrán u Radějova (H. L a u s) a od Velké (J. P o d p ě r a). U třetí položky scházelo bližší označení místa sběru a nebylo uvedeno ani jméno sběratele; na schedě bylo pouze napsáno „Bílé Karpaty“. Rostliny na první a třetí položce byly normálně vyvinuté a kvetoucí; původní určení znělo na „*T. ochroleucum*“. Rostliny od Velké byly sběratelem označeny jako „*T. montanum*?“. Jiné exempláře jsem zatím od tohoto druhu z Bílých Karpat neviděl. Uvedený materiál považuji natolik za průkazný, že mohu uvést, že *T. pannonicum* roste v Bílých Karpatech. Je možné, že tento druh byl v uvedené oblasti na základě vžitých představ, že „*T. pannonicum* v Bílých Karpatech schází“ dosud mechanicky označován jako *T. ochroleucum*.

Studium materiálu ukázalo, že se *T. pannonicum* jako zplanělé nebo zařetvené vyskytuje místy i v Čechách; sběratelé ho však považovali také za *T. ochroleucum*. Znáám ho z těchto lokalit:

Kraj Praha: Libeňský ostrov v Praze (1944 — V. Š i m e ě e k). Kraj Karlovy Vary: Podél silnice mezi Doupovem a Valčem (1945 — M. M e d l í n o v á). Kraj Pardubice: Sebrance u Litomyšle (1919 — J. K l i k a); výslunná opuková stráňka jihovýchodně obce Široký Důl u Poličky (1941 — V. D o l á k).

***T. medium* Hudson ssp. *banaticum* (Heuffel) comb. n.**

T. medium var. *banaticum* Heuffel (1858) Enum. pl. Ban. Temes. 53; Borbás in Budapest. körn. növen. 168, fortasse; Borbás in Mag. növ. lap. 10 (1886) : 115, fortasse, excl. syn. *T. sarosiense*; Asch. u. Gr. Synop. VI/2 : 570. — *T. haynaldianum* Pantocsek (1878) in ÖBZ 28 : 382. — *T. huttenii* Pantocsek (1881) in ÖBZ 31 : 351. — *T. medium* var. *haynaldianum* (Pantocsek) Asch. u. Gr. (1907) l. c. 569.

Rostlina statná, až 50 cm vysoká (dl.), vystoupavá nebo jen rozprostřená; listy s listky většinou eliptickými až skoro okrouhlými, prostřední 2,5 až 4,5 cm dlouhými a 1,5 až 3,0 cm širokými, většinou světle zelenými, tenkými a jen zřídka tužšími; palisty protáhle kopinaté, chlupaté; horní 4 zuby kalicha

mnohem delší než trubka kalicha, až skoro zděli trubky koruny, dolní zub někdy až téměř zděli koruny.

Od typického plemene (*T. medium* ssp. *medium*) se liší hlavně zuby kalicha, které u typu jsou podstatně kratší, t. j. většinou zděli nebo kratší než trubka a jen dolní z nich je většinou až 2krát delší, jen zřídka kratší než trubka.

Kvete: červen—červenec.

Stanoviště: Ve světlých lesích a hájích a na jejich okrajích.

Areál: Viděl jsem položky z Rumunska (hlavně z Banátu a ze Sedmihrad); o jeho výskytu v Maďarsku lze soudit z uváděných prací Borbáse a z analogie jemu obdobnými druhy nebo plemeny. Přesnější představu o rozšíření třeba vypracovat na větším množství materiálu.

Zjištěná naleziště:

Kraj Nitra: Kráľovský vrch u Kováčova na Štúrovsku (K. Domin); Praštica u Nitry (Pantocsek — n. v.!). Kraj Banská Bystrica: „Havran“ u Prenčova (A. Kmeť); Bukovinka u Filakova; Ardovo (J. Holub). Kraj Košice: Drienovec; Silica; Koniart nad Plešivcem; Domica (J. Holub); mezi Šiveticemi a Jelš. Teplicou; Jelševa (R. Hendrych); Vyšný Slavkov; mezi Ardovem a Silic. Brezovou; Ladmovce; Malá Trňa (J. Holub); Krompachy (F. Mladý). Kraj Prešov: Hlinné u Vranova (L. Dostál); Prešov (F. Veselský).

Vlivem Borbásova úsudku byla Heuffelem popsána odrůda dosud většinou považována za totožnou s *T. sarosiense* a celkem jí nebyla jinak věnována pozornost. Sám jsem soudil podobně, ale po získání většího množství materiálu se mi podařilo nalézt řešení, které uvádím.

Pantocskem popsaný druh *T. haynaldianum* jsem také poměrně dlouho nemohl přesně určit, ale po vyjasnění vztahu *T. medium* ssp. *banaticum* k *T. sarosiense* jsem došel k závěru, že Pantocskův popis se zřejmě vztahuje k *T. medium* ssp. *banaticum*, s nímž v hlavních znacích souhlasí.

Poznamenávám, že materiál k *T. medium* ssp. *banaticum* sbíral na př. již v roce 1855 Veselský u Prešova a Kmeť v roce 1883 u Prenčova.

Po stránce fytogeografické i morfologické (vzrůst, listy, kalich) je zajímavý vztah tohoto plemene k *T. sarosiense*. Domnívám se, že s obou těchto hledisek ho můžeme považovat za přechod mezi typickým *T. medium* a *T. sarosiense*, již proto, že jsou určité náznaky $\pm$ plynulých přechodů k typickému plemenu.

T. medium ssp. *banaticum* se vyskytuje společně s *T. sarosiense* (podobně jako typické *T. medium*!), což jsem zjistil v terénu i v materiálu, kde bylo ve dvou případech přimíšené k položkám *T. sarosiense*.

Na základě určité vyhraněnosti morfologické a nepochybně i geografické jsem se rozhodl považovat *T. medium* var. *banaticum*, jak ho hodnotil Heuffel, za plemeno, a vzhledem k prioritě ponechal jsem i při vši stručnosti i výtížnosti Heuffelova popisu jeho název.

T. sarosiense Hazsl. (1864)

Ejssz. mag. vir. 76; Neilreich Diagnos. Ung. Slav. Gefässpfl. 35; Hazsl. Mag. edén. növen. 69; Janka in Termész. füzet. 8:159; Grecescu Consp. fl. Roman. 168; Simonkai Enum. fl. Transsil. 180; Porcius in Ann. acad. Roman., ser. 3, 14:67; Haussknecht in Mitth. Thür. bot. Ver., neue Folge, 5 (1893):71; Reich. f. et Beck Ic. fl. Germ. Helv. 22:64; Jáv. Mag. Fl. 625; Grossgejm Fl. Kavkaza, ed. 1, 2:284, fortasse? — *T. flexuosum* ssp. *sarosiense* (Hazsl.) Gib. et Belli (1888) in Mem. Acad. Sc. Torino, ser. 2, 39:91; Vel. Fl. Bulg. suppl. 1, 78; Asch. u. Gr. Synop. VI./2:571. — *T. rodnense* Porcius (1893) l. c. 68, incl. — *T. medium* f. *sarosiense* (Hazsl.) Lindberg (1906) in Öfversigt Finska Vetenskaps-Societ. Förhand XLVIII/13:54. — *T. medium* var. *sarosiense* (Hazsl.) Soó (1931) in Bot. Közlemén. 28:177. — *T. degenii* Scheffer (1936) in sched.

I c o n.: R o u y Ill. pl. Eur. rar. fasc. 3, tab. 56 (n. v. !); R e i c h f. et B e c k l. c. tab. 122, fig. I./1.

E x s.: Fl. exs. Aust.-Hung. no 3203; Baenitz Herb. Eur. 9. 6. 1895.

Bylina vytrvalá s válcovitým a plazivým oddenkem. L o d y h y rozprostřené, vystoupavé nebo často až vzpřímené, větvené nebo jednoduché, 20—65 cm vysoké (dl.), jen slabě křivolaké, silné, lysé nebo velmi spoře chlupaté, většinou až pozdě za plodu tvrdnoucí; s 1—2 hlávkami květů.

L i s t y dolní dlouze a horní kratčeji řapíkaté, řapíky přitiskle až odstále chlupaté. L í s t k y na kratičkých chlupatých řapíčkách; jsou eliptické až široce eliptické, vpředu zašpičatělé nebo skoro tupé, 2—6 cm dlouhé a 1,5 až 3,5 cm široké, celokrajné nebo zcela nezřetelně zubaté, s žilnatinou jen slabě vyniklou; jinak svěže zelené, na rubu poněkud namodralé až šedě zelené, tenké, na líci zcela lysé, na rubu velmi roztroušeně přitiskle chlupaté, na okraji řídce a velmi krátce brvitě. P a l i s t y protáhle kopinaté, bylinné, ale záhy hnědnoucí, skoro blannité, vynikle žilnaté, celokrajné, chlupaté a na okraji brvitě, většinou necelou polovinou přirostlé; u prostředních listů zdělí řapíku, u horních širší, vejčité kopinaté a delší než řapíky.

K v ě t e n s t v í kulovité, později vejčité nebo krátce válcovité, hustě mnohokvěté, 2,3—3,0 cm široké, téměř přisedlé nebo velmi krátce stopkaté, se stopkou přitiskle chlupatou; naspodu je volné a neobalené.

K v ě t y 1,5—2,0 cm dlouhé, kratičce stopkaté až přisedlé, přímé. K a l i c h s trubicou 0,4—0,6 cm dlouhý, k basi skoro náhle zúženou, bělavou, pouze u zubů nazelenalou a zřídka s purpurovými skvrnami. Jinak trubka 12—20žilná, zcela vzácně (u některých květů) pro nezřetelnost některých žilek zdánlivě 10žilná, vně lysá nebo spoře chlupatá a v ústí zúžená hustým prstencem chlupů. Z u b y šídlovité až nitkovité, brvitě, za květu přímé a později široce rozestouplé; horní 4 delší (i více než 2krát) než trubka, takže skoro přesahují polovinu koruny a jen vzácně o málo delší než trubka; dolní zub je alespoň 2krát delší než trubka, většinou zdělí $\frac{3}{4}$ koruny a často je jen o málo delší než ostatní zuby. K o r u n a $\pm$ nachová, do $\frac{3}{4}$ trubkovitá a vytrvávající. P a v ě z a oválně vejčitá, vpředu vykrojená, slabě nahoru ohnutá; křídla přesahují jen málo člunek.

L u s k okrouhle vejčitý, blannitý a jednosmenný. S e m e n o okrouhlé, tmavožluté až žlutohnědé, někdy slabě nazelenalé a poněkud lesklé.

K v e t e: květen—srpen.

S t a n o v í š t ě: Ve světlých lesích a hájích a na jejich okrajích nebo v řídkých křovinách a v lesostepních porostech, po případě na lesních loukách.

U nás roste v bučinách, v doubravách a habřinách; ze sousedního Maďarska je znám ze společenstev řádu *Fagetalia* (J á v o r k a — S o ó, 1951, p. 331) a z Rumunska ho S o ó (1930a, p. 12; 1930b, p. 283) uvádí přímo z asociace *Fagetum silvaticae*. S o ó (1930b, p. 292) ho dokonce považuje za absolutně věrný druh tohoto společenstva v Karpatech.

Mezi vsí Rákoš a Kameňany roste v habrovém lese „Hrabina“, cca 250 m n. m., tvořeném vedle převládajícího habru vtroušeným *Acer tataricum*; z křovin tu rostla *Coryllus avellana*, *Viburnum opulus* a *V. lantana*. Podrost byl složen z: *Lathyrus vernus*, *Melica nutans*, *Carex pilosa*, *Melittis melisso-phyllum*, *Dactylis glomerata* ssp. *polygama*, *Luzula nemorosa*, *Symphytum tuberosum*, *Campanula persicifolia*, *Deschampsia caespitosa*, *Arctium nemorosum*, *Trifolium medium*, *Brachypodium silvaticum*, *Luzula pilosa*, *Pulmonaria officinalis* ssp. *obscura*, *Melampyrum pratense* ssp. *vulgatum*, *M. nemorosum*, *Convallaria majalis*, *Asarum europaeum*, *Bromus ramosus* ssp. *benekenii*, *Primula elatior* a j.

A r e á l: *T. sarosiense* je rozšířeno v Středomadžarské vysočině. (Tornai h.,

Mátra, Börzöny, Pilis hg.), v Rumunsku v Sedmihradech a v předhořích Východních a Jižních Karpat, ale zřejmě jen v jejich vnitřní části. Lze ho s velikou pravděpodobností očekávat i v SSSR na Zakarpatské Ukrajině.

Z Kavkazu uvádí *T. sarosiense* Grossgejm (1930, p. 284), ale pouze píše, že je uváděné z Kavkazu a ze Zakavkazí, takže je zřejmě sám neviděl. V jeho klíči kavkazských rostlin (Grossgejm, 1949) však o tomto druhu již nemá ani zmínky. Bobrov (1947, p. 284) ve své monografii Grossgejmův údaj *T. sarosiense* Hazsl. pouze komentuje údajem „*T. sarosiense* Grossg. Fl. Kavk. 2 : 284, 1930, haud dubie etiam Hazsl.“, a více se o něm nezmiňuje, přestože popis, který uvádí pro tento druh Grossgejm plně odpovídá skutečnému *T. sarosiense* Hazsl. Přesto však se zdá, že Bobrov podobné typy v materiálu, který měl k dispozici z území SSSR (z kterých oblastí byly, neuvádí) viděl, vyplývá to z jeho poznámky (p. 286) o počtu žilek kalicha, čemuž však Bobrov nepřikládal významu.

Jeho rozšíření u nás známe zatím pouze v nejhrubších rysech; je však zcela patrné, že zabírá u nás jižní (jihovýchodní) až východní předhoří centrálních oblastí našich Karpat a tak navazuje zcela plynule na rozšíření v Maďarsku. Překvapivý je jeho zřejmě izolovaný výskyt v Liptovských holích.

Zjištěná naleziště:

Kraj Banská Bystrica: okr. Lučenec: Lovinobaňa (G. Širjajev); okr. Šafárikovo Ardo; Dlhá Ves (J. Holub); Strelnice; Držkovce (R. Hendrych).

Kraj Žilina: Liptovské hole (bez bližšího označení — P. Svoboda).

Kraj Košice: okr. Košice: vrch Hradová u Košic; Košice (J. Holub); okr. Král. Chlmec: Ladmorce; Viničky (J. Holub); okr. Moldava: Hačava u Turni n. Bod. (J. Dostál a F. A. Novák); okr. Revúca: Jelšava; Priehradzany; Jelš. Teplica; Hucín; mezi Rákošem a Kamenňany; Šivetice; Nandráž; Mikolčany (R. Hendrych); okr. Rožňava: Plešivec; Silická planina; Pašková; Plešivecká planina (J. Holub); Dobšiná (R. Hendrych); okr. Trebišov: Malá Trňa (J. Holub).

Kraj Prešov: okr. Prešov: Šarišský hrad (I. Klášterský; J. Holub); Kapušanský hrad; Fintice (J. Holub); Prešov (F. Veselský); vrch Kamenná v Prešovských horách (J. Klika).

Z materiálu, který jsem měl k dispozici je zřejmé, že *T. sarosiense* sbíral v okolí Prešova F. Veselský ještě dlouho před tím, než bylo Hazslinův popis. Dvě Veselské položky pocházející z července 1855 a jedna z května 1858. V roce 1872 uveřejnil J. L. Holub krátkou zprávu, že v okolí Zemianského Podhradí prohlédl tisíce jedinců *T. medium*, ale na žádném místě nenalezl *T. sarosiense*. Současně poznamenává, že od faráře Rella z Ábelové u Lučence obdržel exemplář, určený jako *T. medium*, ale ukázalo se, že jde o *T. sarosiense*. Hayek (1916, p. 407) uvádí *T. sarosiense* z okolí Košic. Tyto literární údaje však zapadly a ačkoliv o *T. sarosiense* píše Ascherson a Graebner (1907), naši autoři si ho nevšimli. Z území ČSR není uváděný ani v připomínkách k Dominovu, Podpěrovu a Polívkovu (1928) klíči, které uveřejnil R. Soó (1930b). *T. sarosiense* nebylo uvedené ani v seznamu rostlin ČSR (Domin, 1936). Teprve v Dostálově Květeně ČSR (1950, p. 758) je o tomto druhu při popisu *T. medium* neurčitá zmínka.

Přesto však *T. sarosiense* sbírali někteří naši botanici, jak ukazuje přehled lokalit, ale mimo J. Holuba považovali je za *T. medium*.

Vedle položek, sbíraných na území republiky, jsem viděl materiál z těchto míst: Rumunsko: Baile Herculane (C. Baenitz; J. Scheffer); Gura Zlata v pohoří Retezatu (J. Scheffer); Orsova (J. Velenovský); Rodna (F. Porcius). Maďarsko: Neograd (A. F. Láng).

T. pratense L. ssp. *pratense* var. *frigidum* (Schur) Popov (1949)

Oček rast. Karpat 193 (sub. „Gaud.“ err.), non Gaud.; Visjulina in Fl. Ukr. RSR 6: 412 (1954). — *T. p. β alpinum* Neilreich (1859) Fl. N. — Oester. 939, ?. — *T. frigidum* Schur (1866) Enumer. pl. Transs. 154. — *T. transsilvanicum* Schur (1866) l. c. — *T. carpathicum* Porcius (1881) Fl. faner. Nasseud. 205, sec. Gracescu Consp. fl. rom. 109. — *T. p. var. alpinum* Kotula (1890) Rozmiesz. roš. nacz. w Tatrach 281 (absque dubio, descr. manca). — *T. p. f. frigidum* (Schur) Asch. u. Gr. (1907) Synop. VI./2: 552. — *T. p. var. zetae* Bošnjak (1938) in Glasnik (Zagreb) 49—50 (1937—38): 24, fortasse ?. — *T. p. var. kotulae* Pawłowski (1956) Fl. Tatrl: 552. — *T. p. ssp. nivale* et *T. nivale* auct. pl. fl. carp. in litt. et in sched., non Sieber.

Lodyha vystoupavá, až 20 cm vysoká, přitiskle nebo odstále chlupatá, v horní části nachově naběhlá. Listy menší, s listky jen něco málo přes 1 až 1,5 cm dlouhými, po okraji brvitými, jinak však na líci lysými; listky dolních listů široce obvejčité srdčité, na konci uťaté nebo vykrojené, u horních eliptické. Palisty z široké base trojúhelníkovitě šídlovité, zdéli nebo delší než řapík; palisty, podpírající květenství hustě a dlouze chlupaté. Květenství kulovité, někdy skoro řídkokvěté a přisedlé. Koruny nachové, s pavézou delší člunku.

Vyskytuje se hlavně v Belanských Tatrách, ale byl zjištěn i ve Vysokých a Nízkých Tatrách a na Velké Fatře.

Tato odrůda byla u nás považována za *T. pratense* ssp. *nivale* (Sieber) Arca ng, rostoucí v Alpách a kterému se poněkud podobá, ale totožnou s ním není. Zdá se, že *T. pratense* var. *frigidum* je paralelní formou s uvedeným alpským plemenem a vedle toho snad i s *T. fontanum* Bobrov na Kavkaze, s *T. pratense* var. *pilosum* Grisebach v horách na Balkáně, a s *T. pratense* var. *sanguineum* Pau v pohořích pyrenejského poloostrova a s *T. pratense* var. *flavicans* DC. v horách v Alžíru. Všechny zmíněné formy však nejsou navzájem rovnocenné a shodují se v tom, že jejich odchylky od základní a asi výchozí formy *T. pratense* var. *spontaneum* jsou stejného „směru“, i když ne stejného stupně.

T. pratense var. *frigidum* bylo nesprávně podáno na př. v Dostálově (1950) Květeně i v jeho klíči (1954); přitom byl mechanicky převzat na př. údaj, že jsou u něho „květy většinou bílé nebo bledě růžové“ (1950, p. 756) nebo „koruna bílá, zř. bledě růžová“ (1954, p. 415), i když u *T. pratense* var. *frigidum* jsou květy naopak snad vždy tmavočervené. Dostálův omyl pochopitelně vznikl mechanickým převzetím údajů, vztahujících se k *T. pratense* ssp. *nivale* na *T. pratense* var. *frigidum*, které on mylně považuje za shodné s alpským skutečným *T. pratense* ssp. *nivale*.

Na odlišnost *T. p. var. frigidum* od *T. p. ssp. nivale* poukázal vlastně již Kotula (1890, p. 281), který však k označení tatranských rostlin nepřipojil dostatečný popis a uváděl je pod jménem *T. pratense* var. *alpinum*. Zda jsou naše karpatské rostliny totožné s Neilreichem popsanou formou *T. pratense β alpinum*, nemohl jsem rozhodnout.

Zjištěná naleziště:

Belanské Tatry: Hlupý vrch, 1900 m (M. Deyl; K. Domin); mezi Novým a Havranem (A. Lakowetz); Skalní Vrata, 1550 m (J. Mueller); Bujačí, 1900 m (J. Podpěra; J. Dostál; V. Krajina); Jatky, 1950 m (J. Šourek); Holubyho důl, 1500 m (F. Černo ch; K. Domin); Zadní Kopa, 1670 m (J. Holub); Gařovka, 1600 m (J. Dostál); vrch Javorina u Podspad, 1400 m (V. Horák); Tristarský důl, 1600 m; mezi Muráněm a Novým, 1770 m (J. Šourek); Faixova Čistina; Ždiarská Vidla, 2000 m (K. Domin et V. Krajina); Protěžový vrch, 1700—1800 m (K. Domin); Zadní Koperšady, 1550 m (J. Holub); u chaty Protěž, 1360 m (R. Hendrych); Předné Koperšady, 1570 m: (K. Domin).

Vysoké Tatry: Pět ples (J. Hrubý).

Nízké Tatry: Štefánikova chata na úbočí Ďumbieru, 1700 m (F. Hrobař).

Velká Fatra: Ostredok (F. Černoch).

***T. arvense* L. var. *bohemicum* m.**

Planta caule aliquantum minus piloso quam in varietate typica; foliolis brevioribus quam in typo; dentibus calycis tam longis corollae, aut aliquantum brevioribus; dentibus calycis post deflorationem incurvis.

Habitat: Ad ripas fluvii Labe prope pagum Čelákovice in Bohemia (loc. class., F. A. Novák; B. Tykač); prope opidum Kolín (F. Veselský); prope opidum Plzeň (B. Tykač); prope vicum Suchov haud procul opidum Uherský Ostroh in Moravia (J. Podpěra).

***T. arvense* L. var. *gracile* (Thuill.) Ser. in DC. (1825)**

Prodr. syst. nat. 2: 191; Asch. u. Gr. Synop. VI./2: 533; Gams in Hegi IV./3: 1323; Stojanov Blgar. detel. 82. — *T. gracile* Thuill. (1799) Fl. env. Paris, ed. 2, 383. — *T. arvense* ssp. *gracile* (Thuill.) Dost. (1950) Květ. 756 (sub „Ser. pro ssp.“ err.).

Celá rostlina téměř lysá; listky užší než u typické odrůdy; trubka kalicha ± lysá, zuby kalicha velmi řídké brvitě chlupaté.

Pokud jsem viděl materiál, vyskytuje se tato odrůda pouze na vrchu Sexenberg u Bohumilic na Znojemsku, kde byla sbírána několikrát A. Oborným v letech 1912–1916.

Podle Dvořáka (1938, p. 59) má se též vyskytovat na pastvině hadcové stepi u Mohelna; doklady jsem však neviděl. Dostál (1950, p. 756 a 1954, p. 414) tuto odrůdu uvádí pouze z jižního Slovenska, kde podle prvního pramene má být dokonce častá. Přesto, že jsem viděl z uvedené oblasti množství materiálu tohoto druhu, nemohu tento údaj potvrdit.

Souhrnně se v ČSR vyskytují tyto druhy nebo plemena rodu *Trifolium*:

Původní: *T. lupinaster* L. ssp. *angustifolium* (Litw.) Bobrov; *T. montanum* L.; *T. repens* L. ssp. *repens*; *T. r.* ssp. *orbelicum* (Vel.) Pawlowski; *T. hybridum* L.; *T. angulatum* Wald. et Kit.; *T. retusum* Hoejer; *T. laevigatum* Poiret; *T. badium* Schreb. in Sturm; *T. spadiceum* L.; *T. strepens* Crantz; *T. campestre* Schreb. in Sturm; *T. patens* Schreb. in Sturm; *T. dubium* Sibth.; *T. fragiferum* L.; *T. pannonicum* Jacq.; *T. ochroleucum* Hudson; *T. striatum* L.; *T. medium* Hudson ssp. *medium*; *T. m.* ssp. *banaticum* (Heuffel) Hendrych; *T. sarosiense* Hazsl.; *T. alpestre** L.; *T. rubens* L.; *T. pratense* L. ssp. *pratense*; *T. arvense* L.

Zdomácnělé: *T. resupinatum* L.; *T. incarnatum* L. ssp. *incarnatum*.

Zaváděný: *T. alexandrinum* Jusl.

Dočasně zavlekané: *T. maritimum* Hudson; *T. angustifolium* L.; *T. diffusum* Ehrhart; *T. pallidum* Wald. et Kit.; *T. lappaceum* L.

Předpokládaný výskyt zavlečením: *T. micranthum* Viviani; *T. squarrosus* L.

Literatura

- Ascherson, P. u. Graebner, P. (1907): Synopsis der Mitteleurop. Flora. Bd. VI./2. — Leipzig.
Bobrov, E. G. (1947): Vidy klevorov SSSR. — Flora i sistematika vyssich rastenij 6: 164 až 336. — Moskva—Leningrad.

* *T. traphii* Domin et Podpěra (*T. alpestre* x *pannonicum* Trapl).

- Domín, K. (1936): Plantarum Čechoslovakiae enumeratio. — Preslia 13—15 (1934—1936): 1—305.
- Dostál, J. (1950): Květena ČSR. — Praha.
- Dostál, J. (1954): Klíč k úplné květeně ČSR. — Praha.
- Dvořák, R. (1938): Nové nebo méně známé formy rostlinné. — Sborník Přír. klubu v Třebíči, 2 (1937): 31—61.
- Grossgejm, A. A. (1930): Flora Kavkaza, Tom. 2. — Tiflis.
- Grossgejm, A. A. (1949): Opredelitel rastenij Kavkaza. — Moskva.
- Hayek, A. (1916): Die Pflanzendecke Oesterreich-Ungarns. Bd. I. — Leipzig u. Wien.
- Holuby, J. (1872): Correspondenz. — ÖBZ 22: 368.
- Jávorka, S., Soó, R. (1951): A Magyar növényvilág kézikönyve. — Budapest.
- Kotula, B. (1890): Rozmieszczenie roślin naczyn. w Tatrach. — Krakow.
- Pawłowski, B. (1949): Zapisky floristyczne z Tatr. — Materiały do fizjografii kraju (Pau), Nr 20.
- Polívka, J., Domín, K., Podpěra, J. (1928): Klíč k úplné květeně RČS. — Olomouc
- Soó, R. (1930a): Vegetációtanulmányok a Déli Hargitán. — Debrecen.
- Soó, R. (1930b): Vergleichende Vegetationsstudien — Zentralalpen—Karpathen—Ungarn — nebst kritischen Bemerkungen zur Flora der Westkarpathen. — Ergebnisse der IPE durch die Tschechoslowakei und Polen 1928, p. 237—322.

Радован Гендрих:

Некоторые результаты ревизии чехословацких клеверов

Перед всеобщим опубликованием ревизии чехословацких клеверов, автор приводит преимущественно некоторые из результатов.

Автор обращает внимание на распространение *Trifolium repens* ssp. *orbelicum*, встречающихся в Беланских Татрах, Высоких Татрах и на Малой Фатре. В гербарийном материале он вновь обнаружил этот подвид и из Закарпатской Украины (СССР). — В двух случаях он нашел гербарийные листья вида *T. badium*, собранного в Крконошах: весьма вероятно, что этот вид в Крконошах был искусственно занесен и преждевременно одичал. — Во всяком случае вопрос остается неразрешенным и необходимо в будущем обратить на него большее внимание. — У вида *T. patens*, до сих пор неизвестного в Чехии и Моравии, приводится в общем 14 местонахождений из этих областей. Автор полагает, что на Мораве этот вид может считаться подлинным, тогда как в Чехию он скорее всего занесен и даже в тех случаях, когда он встречается на местах, отвечающих его первоначальным местообитаниям. — До сих пор вообще считалось, что *T. pannonicum* в Белых Карпатах отсутствует; автор из гербарийного материала, собранного в этих местах, нашел, что этот вид там встречается. Новым является также выяснение, что *T. pannonicum* случайно вторично встречается местами и в Чехии. Во всех таких случаях этот вид принимался за *T. ochroleucum*. — Для флоры ЧСР, в качестве ее нового представителя, автор приводит *T. medium* ssp. *banaticum*, установленный в общем на 17 локалитах. Этот подвид встречается в ЧСР только в южных частях Западных Карпат. Рядом с гербарийным материалом из ЧСР автор видел гербарийные листья этого подвида и из Румынии (главным образом из Баната и Седмиграда). — До сих пор чехословацкими коллекционерами пропущенный и не приводившийся *T. sarosiense*, приводится автором в общем из 29 локалит; этот вид занимает в ЧСР южное (юго-восточное) и даже восточное предгорье центральных областей Карпат и, таким образом распространяясь, навязывает свое распространение на территорию Венгрии. —

Далее автор обращает внимание на то, что *T. pratense* ssp. *nivale* в ЧСР не растет, а до сих пор всегда под этим названием обозначенные растения в действительности относятся к *T. pratense* ssp. *pratense* var. *frigidum*. — У *T. arvense* var. *gracile*, обозначенный раньше как «*T. a.* ssp. *gracile* (Th u i l l.) D o s t.» устанавливается, что эта разновидность распространена совсем не в южной Словакии, как это иногда приводилось, но совершенно спорадически в южной Моравии. Кроме этого автор описывает одну новую разновидность и две формы.

Radovan Hendrych:

Einige Ergebnisse der Revision der tschechoslowakischen Klee-Arten.

Bevor der Autor an die Veröffentlichung seiner Revision der tschechoslowakischen Klee-Arten herantritt, stellt er hier einige Ergebnisse zusammen.

Der Autor macht auf das Vorkommen von *Trifolium repens* ssp. *orbelicum* aufmerksam, welches in den Belauer Alpen, in der Hohen Tatra und Kleinen Tatra vorkommt. Beim Studieren des Herbarmaterials stellte er fest, dass diese Unterart auch in der Sakarpatskaja Ukrajina (UdSSR) vorkommt. — Zweimal fand er im Herbar *T. badium*; dieses wurde im Riesengebirge gesammelt, wo es höchstwahrscheinlich angepflanzt wurde und vorübergehend verwilderte. — Die Art *T. patens*, welche bisher in Böhmen und Mähren immer wuchs, in Böhmen aber eher nur eingeschleppt ist, obwohl sie hier an Stellen vorkommt, welche den natürlichen Standorten entsprechen. — Bisher nahm man allgemein an, dass *T. pannonicum* in den Weissen Karpaten fehlt. Der Autor stellte aus dem dort gesammelten Herbarmaterial fest, dass sie dort vorkommt. Neu ist auch die Feststellung, dass *T. pannonicum* in Böhmen adventiv vorkommt. In allen ähnlichen Fällen wurde es für *T. ochroleucum* gehalten. — Als einen neuen Vertreter der Flora der ČSR erwähnt er *T. medium* ssp. *banaticum* von 17 Fundstellen. Diese Unterart kommt in der ČSR nur an den südlichen Gegenden der Westkarpaten vor. Neben dem Herbarmaterial dieser Unterart aus der ČSR sah er ebenfalls dieses Material aus Rumänien (Banat und Siebenbürgen). — Das bisher von den tschechoslowakischen Sammlern übersehene *T. sarosiense* erwähnt er von 29 Fundstellen. Diese Art ist in der ČSR an den südlichen (südöstlichen) bis östlichen Vorgebirgen der Zentralen Karpaten verbreitet, wo sie weiter an die Verbreitung der Art in Ungarn anknüpft. — Weiter macht der Autor darauf aufmerksam, dass *T. pratense* ssp. *nivale* in der ČSR nicht wächst und dass die unter diesen Namen aus den Karpaten angeführten Pflanzen in Wirklichkeit der Art *T. pratense* ssp. *pratense* var. *frigidum* angehören. — Bei *T. arvense* var. *gracile*, welches früher als „*T. a.* ssp. *gracile* (Th u i l l.) D o s t.“ bezeichnet wurde, stellt er fest, dass es nicht in der südlichen Slowakei verbreitet ist, wie es manchmal angeführt wurde, sondern ganz vereinzelt im südlichen Mähren wächst. — Weiter beschreibt der Autor eine neue Varietät und zwei Formen.